



педагогічного супроводу інкультурації доцільно розглядати (за системного підходу) у контексті «соціальної та культурної екології», оскільки він передбачає вплив на соціум як екологічну систему. У зв'язку з цим виникає питання про доцільність, міру і межу регуляції. Під час аналізу інкультурації особистості предметом дослідження стають культурні цінності, норми соціуму і ціннісні орієнтації особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреева Г.М. Социальная психология: Учеб. для высш. шк. М.: Аспект-Пресс, 1999. 373 с.
2. Ариарский М.А. Прикладная культурология. СПб., 1999. 530 с.

3. Ариарский М.А., Бутиков Г.П. Прикладная культурология на службе развития личности. Педагогика. 2001. № 8. С. 9–16.

4. Гончар Т.І. Формування комунікативної культури молодших школярів в умовах дозвілля. Дисертація ... канд. пед. наук. Київ, 2003. 186 с.

5. Кірсанов В.В. Технологія проектування поліфункціональних соціально-культурних програм. Вісник КНУКіМ. «Педагогіка». 2002, № 6.

6. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М.: Наука, 1975. 325 с.

7. Петровский А.В. Личность. Деятельность. Коллектив. М.: Наука, 1981. 255 с.

8. Платонов К.К. Структура и развитие личности. М.: Наука, 1986. 254 с.

9. Соколов Э.В. Культура и личность. АН СССР. Ин-т филос.; Ленингр. сектор. Л.: Изд-во «Наука», 1972. 227 с.

УДК 378.14

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Марінова Г.М., к. філос. н., доцент,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

У статті аналізується науково-дослідницька робота майбутніх соціальних працівників, вивчається досвід її організації та пошук інноваційних підходів до цієї діяльності. Робиться висновок, що організація наукової роботи студентів має враховувати специфіку соціальної роботи як наукового напрямку; про необхідність активного залучення студентів до наукових досліджень, що проводяться на базі кафедри за замовленням соціальних служб.

Ключові слова: соціальна робота, науково-дослідницька робота студентів, організація навчально-го процесу.

В статье анализируется научно-исследовательская работа будущих специалистов социальной сферы, изучается опыт ее организации и поиск инновационных подходов к этой деятельности. Делается вывод, что организация научной работы студентов должна учитывать специфику социальной работы как научного направления; о необходимости активного привлечения студентов к научным исследованиям, проводимым на базе кафедры по заказу социальных служб.

Ключевые слова: социальная работа, научно-исследовательская работа студентов, организация учебного процесса.

Marinova H.M. THE EXPERIENCE OF THE ORGANIZATION OF SCIENTIFIC RESEARCH WORK OF FUTURE SOCIAL WORKERS

The article analyzes the research work of future specialists in the social sphere, studies the experience of its organization and the search for innovative approaches to this activity. It is concluded that the organization of scientific work of students must take into account the specificity of social work as a scientific direction; the need for active involvement of students in scientific research, conducted on the basis of the department commissioned by social services.

Key words: social work, research work of students, organization of educational process.

Постановка проблеми. Інтеграція української вищої школи в європейський освітній простір, де акцент у навчанні студентів робиться не на виконавську, а на творчу працю, не на проміжні, а на кінцеві результати навчання, ставить перед нею

завдання формування соціально активної, творчої особистості, здатної генерувати ідеї і реалізовувати їх у професійній діяльності. Триває пошук такої моделі підготовки фахівців, яка б забезпечувала вигідне поєднання отримання теоретичних знань,



розвиток індивідуальних творчих здібностей через організовану самостійну й наукову роботу. Від залучення студентів до наукової творчості залежить здатність майбутніх фахівців швидко й адекватно реагувати на мінливі обставини навколишнього середовища, незважаючи на об'єктивні труднощі рухатися вперед, домагаючись професійної самореалізації.

Сучасному суспільству потрібен фахівець, який вміє критично мислити, здатний бачити, досліджувати і вирішувати професійні проблеми, що виникають перед ним, організовуючи наявні засоби й ресурси для вирішення, займати самостійну дослідницьку позицію. Саме науково-дослідницька діяльність є сполучною ланкою між навчальною діяльністю у ВНЗ і соціальною та професійною діяльністю поза нею. Тобто вона сприяє успішній адаптації випускника до реального нестабільного суспільства. Науково-дослідницька робота студентів у ВНЗ виступає вищою формою навчальної діяльності, вона має бути внутрішньо мотивованою та добровільною за вибором, враховувати наукові інтереси студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині існує ціла низка досліджень, які розглядають науково-дослідну роботу студентів як елемент підготовки майбутніх фахівців. Серед них можна виділити таких науковців, як Н.М. Гаркуша, В.А. Голікова, В.В. Ковальчук, О.В. Колесникова, І.О. Железняк, В.В. Косенко. Формування й розвиток професійних якостей та науково-дослідної культури майбутніх фахівців висвітлені у працях Г.Ф. Пономарьової, Л.Ю. Султанової, Г.Т. Кловак тощо. Питання активізації науково-дослідницької діяльності студентів розкриваються в роботах О.О. Чорновол-Ткаченко, Л.В. Дробіш, Ю.В. Карпенко, Ю. Е. Лавриш та ін.

Цю статтю присвячено визначенню особливостей організації науково-дослідницької діяльності студентів, що навчаються спеціальності соціальна робота.

Мета статті. У Положенні про організацію навчального процесу у ВНЗ визначається, що «науково-дослідницька діяльність студентів (НДДС) вищих навчальних закладів України є одним із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю» [1]. Аналіз науково-дослідницької роботи майбутніх соціальних працівників, вивчення досвіду її організації та пошук інноваційних підходів до цієї діяльності виступають метою нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Національна Доктрина розвитку освіти надає важливого значення формуванню у сту-

дентів «...сучасного світогляду, розвитку творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання <...>, забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя» [2]. У цьому зв'язку, як підкреслює Н.В. Саприкіна, вивчаючи вплив науково-дослідницької роботи на розвиток креативних здібностей студентів: «Пріоритетним напрямом розвитку сучасної освіти є створення у вищому навчальному закладі сприятливих умов для формування творчої особистості, здатної до саморозвитку, самовдосконалення як під час навчання у вищій школі, так і в подальшій професійній діяльності» [3].

Безумовно, науково-дослідна робота студентів органічно пов'язана із навчальним процесом. Основною метою організації науково-дослідної роботи студентів є перш за все формування здатності та готовності майбутнього фахівця до теоретичного узагальнення й аналізу, а також до емпіричного наукового пошуку.

Науково-дослідницьку роботу студентів умовно прийнято ділити на роботу, яка проводиться за навчальним планом спеціальності, це такі заходи, як написання курсових, магістерських робіт, підготовка та участь у роботі науково-практичних студентських конференцій тощо, та наукову роботу, яка проводиться поза навчальним процесом, це такі види діяльності, як робота наукових гуртків, розроблення різноманітних наукових проєктів тощо. Така робота є логічним продовженням аудиторної, сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності, творчому оволодінню знаннями, реалізації творчих здібностей.

У рамках компетентнісного підходу до організації навчального процесу з огляду на специфіку підготовки фахівців соціальної сфери науково-дослідницька робота студентів, що навчаються спеціальності соціальна робота, має розвивати відповідні професійні якості. Протягом всього періоду навчання, рухаючись від простих навчальних завдань, що містять тільки елементи наукової творчості на перших курсах, до вирішення складніших видів емпіричних і теоретичних завдань, студенти формують навички та вміння використовувати сучасні технології збору інформації, оброблення та інтерпретації даних, грамотно оформляти результати наукових досліджень (реферати, есе, тези доповідей). Крім цього, студенти мають уміти самостійно формувати професійні завдання; розробляти програми наукових досліджень; вибирати методи і засоби вирішення проблем; представляти результати проведеного дослі-



дження у вигляді наукового звіту, статті, доповіді, випускної кваліфікаційної роботи.

Науково-дослідницька робота студентів, як зазначає О.О. Чорновол-Ткаченко, досліджуючи зміст та завдання цієї діяльності у ВНЗ, «сприяє комплексному вирішенню завдань формування наукового світогляду студента, професійних компетенцій, навичок самостійної наукової діяльності, готує їх до того, що сучасні реалії вимагають від фахівця високої кваліфікації та здатності «навчання» протягом життя» [4]. Розробляючи проблеми організації науково-дослідницької роботи майбутніх педагогів, Г.Т. Кловак виділяє такі принципи:

- «залучення студентів до дослідницької діяльності має бути неперервним, починаючи з першого і закінчуючи останнім курсами навчання;

- система роботи у вищому закладі освіти має включати як творчу підготовку для всіх студентів, що здійснюється у навчальному процесі, так і науково-дослідну роботу, що проводиться у позанавчальний час зі здібними та краще підготовленими студентами;

- орієнтація змісту підготовки майбутнього вчителя має бути спрямована на створення кооперативної моделі навчання, що забезпечить розвиток в учнів нетрадиційних способів мислення, умінь діяти в новому мінливому середовищі, займати активну позицію і пристосовуватись до змін;

- тематика наукових досліджень студентів повинна мати тісний зв'язок із науковою тематикою кафедри, лабораторії, загальноосвітньої школи, викладачів, учителів та наукових співробітників педагогічного ВНЗ;

- планування науково-дослідної роботи студентів у вищому навчальному закладі має носити комплексний характер, що передбачає залучення всіх кафедр, наукових підрозділів, взаємозв'язок і взаємодоповнення всіх форм організації науково-дослідної роботи студентів;

- система організації науково-дослідної роботи має передбачати такі її ефективні форми, що, своєю чергою, сприятиме розвитку обдарованої студентської молоді;

- ефективна організація дослідницької діяльності має супроводжуватися стимулюванням студентів і викладачів, які беруть активну участь у її проведенні;

- орієнтація викладачів у виборі педагогічних технологій вищої школи має бути спрямована на розвиток пізнавальної активності, критичного мислення студентів;

- максимальне використання навчально-матеріальної бази університету (науково-дослідних і навчальних лабораторій, центрів творчості, шкіл-лабораторій тощо)

для здійснення науково-дослідної роботи є ефективним засобом залучення студентів до наукової роботи викладачів;

- створення наукових шкіл у вищих педагогічних закладах є важливим психолого-педагогічним механізмом залучення студентів до наукових досліджень;

- здійснення різноманітної за змістом і формою науково-дослідної діяльності дозволяє реалізувати особистісно зорієнтований підхід до студента, стимулювати його інтереси, розвивати різні дослідницькі вміння тощо» [5, с. 22].

Варто погодитись з усім, що було сказано вище, але науково-дослідницька робота студентів, які навчаються за спеціальністю соціальна робота, має низку відмінних рис, які необхідно, на наш погляд, враховувати в підготовці фахівців цієї галузі. По-перше, слід враховувати різноплановість досліджень, які проводяться фахівцями соціальної роботи, це можуть бути дослідження в області вікової та соціальної психології, корекційної та соціальної педагогіки, соціології, соціальних комунікацій та ін. По-друге, необхідно також пам'ятати специфіку спеціальності соціальна робота та її практико-орієнтовний напрям.

Студенти, які навчаються спеціальності соціальна робота, щорічно беруть участь у декількох Всеукраїнських конкурсах наукових робіт з цих та суміжних наукових напрямів. Викладачами та студентами кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «ПДТУ» готуються конкурсні роботи з соціальної роботи, загальної та соціальної психології, соціології, політології, ґендерних досліджень, ці роботи являють підсумки науково-дослідної роботи.

Науково-дослідницька діяльність студентів у ВНЗ є одним із засобів професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи, оскільки максимально розвиває творче мислення, індивідуальні здібності, дослідницькі навички студентів. Прикладний характер наукових досліджень із соціальної роботи накладає свій відбиток і на форми організації науково-дослідної роботи студентів. Тут доречно згадати практико-орієнтованість вибору студентом теми дослідження. Викладачі, пропонуючи ту чи іншу тему, співвідносять її з тим, де студент проходитиме виробничу практику, щоб забезпечити йому доступ до збору емпіричного матеріалу. Наскрізний напрям науково-дослідницької роботи (протягом трьох років) має забезпечити, на нашу думку, поглиблене вивчення теоретичних і практичних аспектів обраної теми.

Проміжним етапом представлення підсумків є апробація результатів науково-



дослідної роботи студентів, яка проводиться у формі доповідей на наукових конференціях, у вигляді опублікованих статей або тез доповідей. Підсумковою формою представлення результатів наукової роботи студента є оформлення належним чином та публічний захист кваліфікаційної магістерської дисертації. Викладачі кафедри відзначають, що залучення студентів до наукової діяльності позитивно позначається на якості навчального процесу. Така організація науково-дослідної роботи студентів спеціальності соціальна робота є традиційною.

За безперечних переваг представленої моделі організації науково-дослідної роботи студентів спеціальності соціальна робота вважаємо доцільним поглиблення підготовки фахівця для конкретної соціальної служби.

Тут буде доречно застосувати таку форму організації науково-дослідницької роботи, як «Технологічний майданчик» для вирішення конкретних завдань, з якими стикаються соціальні служби на сучасному етапі. Однак хотілося б, щоб студенти могли не тільки ознайомитися з роботою соціальних служб (впродовж ознайомчої практики), але також мали можливість взяти участь у роботі зазначених організацій, що сприятиме прискоренню професійного становлення майбутніх фахівців соціальної роботи. Введення елементів дослідження під час проходження виробничої практики є провідною формою науково-дослідницької роботи студентів, яка дозволяє перевести акцент з репродуктивного навчання на розвиток творчої активності, формування наукової ерудиції майбутнього соціального працівника.

Студенти, які навчаються спеціальності соціальна робота в ДВНЗ «ПДТУ» проходять ознайомчу, виробничу та переддипломну практики в різних соціальних службах міста Маріуполя.

У процесі проходження ознайомчої практики засобами екскурсій, бесід, теоретичних занять студенти закріплюють та набувають необхідних знань про основи діяльності у різних соціальних службах та організаціях міста Маріуполя. Виробнича практика має формувати систему професійних умінь і навичок, необхідних соціальному працівнику в сучасних умовах. Основна мета переддипломної практики – формування у майбутніх магістрів соціальної роботи практичних професійних компетенцій, необхідних для здійснення науково-дослідницької роботи, збирання та оброблення емпіричного матеріалу, теоретичне його обґрунтування для оформлення магістерської роботи та

подальшої успішної діяльності у сфері соціальної роботи та соціального захисту населення. Таким чином, кожна практика виконує свої специфічні завдання, що сприятиме підвищенню якості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Ось перелік організацій, з якими в 2018 р. були укладені договори про співпрацю:

1. Сектор ювенальної пробації м. Маріуполя Південно-Східного міжрегіонального Управління з питань виконання покарань та пробації Міністерства юстиції.
2. Департамент соціального захисту Маріупольської міської ради.
3. Маріупольський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.
4. Маріупольський міський центр зайнятості.
5. Територіальний центр соціального обслуговування Центрального району.
6. Комунальний заклад «Маріупольський міський соціальний гуртожиток».
7. Громадська організація «З нами добрі серця».
8. Центральне об'єднане управління Пенсійного фонду України м. Маріуполя.
9. Центральний відділ поліції м. Маріуполя ГУНП у Донецькій області.

Як можна побачити, спектр баз практик, де студенти можуть сформувати професійні компетенції, вельми представницький. Варто особливо підкреслити, що протягом багатьох років між соціальними службами міста та кафедрою соціології і соціальної роботи склалися міцні творчі й наукові стосунки. Так, наприклад, студенти та викладачі беруть участь у соціологічних дослідженнях, які проводяться на замовлення соціальних служб міста: працюють з респондентами, проводять статистичне оброблення анкет, роблять вторинний аналіз отриманих результатів. Це чудовий досвід, який поза всяким сумнівом буде затребуваний у майбутньому.

Для того, щоб студенти «не плуталися під ногами» під час проходження виробничої практики, їм необхідно доручити виконання невеликих за обсягом, що не вимагають високої кваліфікації, завдань. Головне, щоб ці завдання вписувалися в ту наукову проблематику, яку студент вже розробляє. Тут, на наш погляд, можливе корегування теми дослідження як з боку наукового керівника, так і особи, яка здійснює контроль за проходженням виробничої практики. Таким чином, вибір напряму наукового дослідження має носити тристоронній характер – соціальна служба, кафедра соціології та соціальної роботи і студент. Це дозволить студенту відповідальніше підійти до виконання науково-дослідних завдань, оскільки



ці завдання були поставлені майбутнім роботодавцем, що дасть можливість сформувати у нього професійні навички і вміння, а також застосувати на практиці отримані під час навчання теоретичні знання.

Науково-дослідна робота, як було зазначено вище, має сприяти розвитку творчого потенціалу особистості студента, вихованню фахівця, що володіє загальнокультурними та професійними компетенціями, вона має забезпечити зв'язок між теорією та практикою соціальної роботи.

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна констатувати таке:

1) організація наукової роботи майбутніх соціальних працівників має враховувати практико-орієнтованість і специфіку соціальної роботи як наукового напрямку;

2) необхідність активного залучення студентів до держбюджетної наукової проблематики кафедри соціології та соціальної роботи і до соціологічних досліджень, що проводяться на базі кафедри за замовленням соціальних служб;

3) у рамках реалізації в навчанні компетентнісного підходу є необхідність введення в навчальний процес інноваційних методів організації науково-дослідної роботи студентів, таких як, наприклад, «студентське портфоліо» як метод фіксації досягнень студента з метою саморефлексії.

Перспективи подальших досліджень. Подальше дослідження в області організа-

ції науково-дослідницької роботи майбутніх соціальних працівників, на наш погляд, можливе з урахуванням такої форми саморефлексії, як «студентське портфоліо». Якщо розглядати його з точки зору планування професійної кар'єри, то матеріали, що формують портфоліо мають продемонструвати комплексну підготовку студента до професійної та наукової діяльності в соціальній сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Положення про організацію навчального процесу у ВНЗ: Затверджено Наказом Міністерства освіти України від 02.06.1993 №161. URL: <http://www.minagro.gov.ua/>
2. Національна доктрина розвитку освіти / Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: http://www.mon.gov.ua/laws/Ukaz_Pr_347.doc
3. Саприкіна Н. Науково-дослідна робота як засіб розвитку креативних здібностей студентів-філологів. Вісник Львів. ун-ту. Серія «Філол». 2010. Вип. 50. С. 342–348.
4. Чорновол-Ткаченко О.О. Науково-дослідницька діяльність студентів у ВНЗ України: зміст та завдання. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія: «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». 2009. № 866. С. 138–143.
5. Кловак Г.Т. Генеза підготовки майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець XIX – XX століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» Київ, 2005. 42 с.